

2024-04-17

Socialdepartementet
1033 Stockholm
s.remissvar@regeringskansliet.se,
s.hc@regeringskansliet.se
Dnr: S2024/00085

Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus (SOU 2023:62)

Med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) yttrar sig Stiftelsen Allmänna Barnhuset över förslagen i betänkandet Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus (SOU 2023:62). Vi yttrar oss enbart över de förslag som gäller barn.

Sammanfattning

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att utveckla och stödja metod- och kunskapsutveckling som syftar till att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer. Barn som anhöriga är ett av Stiftelsen Allmänna Barnhusets prioriterade områden.

Att vara anhörig som barn kan handla om att förlora en förälder, att leva med en förälder med psykisk sjukdom eller någon form av kronisk fysisk sjukdom, riskbruk av alkohol och/eller narkotika är en ytterligare faktor. Vår erfarenhet är att dessa barn ofta känner en stor oro och ensamhet, de får många gånger inte det omhändertagande och den omsorg de behöver och tar ofta ett orimligt stort ansvar i sin familj.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset välkomnar utredningen i vars uppdrag ingår att föreslå hur en fortsatt restriktiv narkotikapolitik kan kombineras med ett effektivt narkotikaförebyggande arbete, en god missbruks- och beroendevård. Vi fokuserar på de förslag i utredningen som vi anser berör barn i störst utsträckning.

Utredningen kommer med flera bra förslag vad gäller bland annat förebyggande insatser, ökad samordning på kommunalnivå, kunskapshöjande insatser, samordnande och tidiga insatser, utökad föräldrastöd, stöd för hälsofrämjande och narkotikaförebyggande arbete i skolan, meningsfull fritid, stärkt hälso- och sjukvård och socialtjänst.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att det är viktigt att i den fortsatta beredningen av förslagen ta särskild hänsyn till barns utsatthet i förhållande till att leva med en förälder med skadligt bruk eller beroende, i synnerhet de risker det medför vad gäller omvårdnad, skydd och stöd samt vad gäller risken för att själv utveckla ett skadligt bruk/beroende. Det finns en stor ojämlikhet i landet

vad gäller tillgång till stöd för barn som är anhöriga till en förälder med skadligt bruk/beroende. Tyvärr är det många barn och unga som faller mellan stolarna och inte blir uppmärksammade förrän de utvecklat egna problem. Detta trots att personal inom hälso- och sjukvården har ett ansvar att särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd när de är anhöriga till någon med skadligt bruk/beroende enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL) 5 kap 7§.

I förhållande till barn fokuserar utredningen till största del på eget bruk hos barn och unga och insatser för att motverka detta, vilket förstås är en viktig del i det narkotikaförebyggande arbetet. En minst lika viktig del är emellertid att se till att barn som är anhöriga till en förälder med skadligt bruk eller beroende får sina rättigheter tillgodosedda här och nu vad gäller information, råd och stöd. De förslag som utredningen lägger räcker inte. Insatser för barn som är anhöriga måste få ta större plats i det narkotikaförebyggande arbetet, frågan hänger tydligt ihop med eget bruk hos barn och unga. Stiftelsen Allmänna Barnhuset ser att det finns stora brister bland annat saknas förslag på åtgärder för att öka kunskapen om hur barn påverkas av skadligt bruk/beroende hos föräldrar och insatser för att erbjuda barnen stöd tidigt för att motverka att de utvecklar eget skadligt bruk/beroende.

Vi saknar också genomgående civilsamhällets insatser och expertis i utredningens förslag. Civilsamhället är en viktig aktör som inte får glömmas bort i arbetet med att förebygga och motverka skadligt bruk/beroende.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset saknar också barns och ungas så saknar vi deras röster och erfarenheter. En avgörande brist är att utredningen varken lyssnat till eller beaktat barns och ungas röster och erfarenheter. Vidare anser Stiftelsen Allmänna Barnhuset att det finns behov av en nationell anhörigstrategi för barn. I framtagande av en ny anhörigstrategi för barn bör det ingå att lyssna till barn och unga utifrån deras erfarenheter och förslag.

Kommentarer på utredningens förslag

14.2 Kommunerna bör i ökad grad samordna det förebyggande arbetet mellan olika sektorer

Utredningens bedömning: I samband med att nya regleringar och förtydliganden av lagstiftning som rör lokalt förebyggande arbete tillämpas, bör kommunerna prioritera att samordna det förebyggande arbetet mellan olika områden, och skapa en stabil struktur för detta.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill särskilt betona vikten av ett samordnat förebyggande arbete kring barn som på olika sätt befinner sig i utsatthet, däribland barn som har föräldrar med skadligt bruk/beroende. För att på sikt kunna förebygga att barnen själva inte utvecklar skadligt bruk och beroende är det av yttersta vikt att dessa barn identifieras tidigt och får adekvat stöd och

hjälp. För att nå dit krävs det samverkan i kommunen mellan olika aktörer runt barnet och den vuxna, såsom socialtjänst (som möter vuxen och barn och ungdom), förskola, skola. Stiftelsen Allmänna Barnhuset ser behov av att utveckla kommuner och regioners samverkan vad gäller till exempel mödra-och barnhälsovård och beroendevård.

14.3 Folkhälsomyndigheten ska få i uppdrag att ta fram kunskapsstöd i syfte att höja kvaliteten i förebyggande arbete

Förslag: Regeringen ska ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att utifrån befintligt kunskapsläge utveckla ett målgruppsanpassat kunskapsstöd med kriterier avseende kvalitet i narkotikaförebyggande arbete samt genomföra utbildningar om kunskapsstödet på regional nivå.

Bedömning: Statliga myndigheter bör samordna sina vägledningar och kunskapsstöd till kommunerna om förebyggande arbete, särskilt avseende narkotikaförebyggande respektive brottsförebyggande arbete.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget och delar bedömningen att det finns ett behov samordning mellan statliga myndigheter.

På lång sikt och i den fortsatta beredningen av förslagen anser vi att regeringen kontinuerligt bör analysera vidare och belysa samt ge konkreta riktlinjer för ökad samordning för att utjämna skillnaderna i stöd för barn som anhöriga.

Det finns en stor ojämlikhet i landets kommuner när det gäller tillgång till stöd för barn som har en förälder med skadligt bruk/beroende. Hälso- och sjukvården har en lagstadgad skyldighet att särskilt beakta dessa barns behov av information, råd och stöd, tyvärr saknas det ofta både strukturer och resurser för att alla barn ska få denna rättighet tillgodosedd. Utifrån det ekonomiska läget i landets regioner idag är vi oroliga för att arbetet med att stötta barn som är anhöriga prioriteras lågt, vilket kommer att få allvarliga följder för många barn. Detsamma gäller kommunernas arbete där vi ser ett stort behov av ökade resurser och ett mer utåtriktat uppsökande arbete till exempel i skolor. Det handlar bland annat om att sprida information om vilket stöd kommunen kan erbjuda till barn som har föräldrar med skadligt bruk/beroende, för att kunna fånga upp barnen tidigt. Vidare finns ett stort behov av att koppla ett helhetsgrepp på det förebyggandearbete som rör barn som anhöriga nationellt så att alla barn oavsett var i landet de bor får tillgång till stöd.

14.4 Satsningarna på att stärka strukturen för samverkan om tidiga insatser bör fortsätta

Utredningens bedömning: Regeringen bör verka för att långsiktigt stärka strukturen för arbetet med tidiga samordnade insatser till barn och unga, på nationell, regional och lokal nivå genom att bygga vidare på de lärdomar som framkommit inom ramen för regeringsuppdraget om tidiga samordnade insatser (TSI).

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen att regeringen ska arbeta vidare med att långsiktigt stärka strukturen med TSI och vill poängtera vikten av att det avsätts tillräckligt med resurser.

14.5.1 Föräldrastöd bör göras tillgängligt för fler föräldrar

Utredningens förslag: Föräldrastöd som syftar till att främja hälsa och förebygga ohälsa hos barn och unga är viktigt för att förebygga skadligt bruk eller beroende. Den pågående satsningen för ökat föräldrastöd är positiv och bör fortsätta långsiktigt. Detta för att dels utveckla en jämlik tillgång till stöd i föräldraskapet för fler föräldrar, dels aktivt verka för att fånga upp de föräldrar som har störst behov av stödet. Stödet bör kompletteras med information om hur föräldrar kan kommunicera om narkotika med sina barn.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är positiva till fortsatt satsning på ökat föräldrastöd för att främja hälsa och förebygga ohälsa hos barn och unga och därigenom förebygga skadligt bruk eller beroende samt att stödet kompletteras med information om hur föräldrar kan kommunicera om narkotika med sina barn. Som utredningen lyfter fram finns den en stor ärftlighet i skadligt bruk och beroende. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill därför lyfta vikten av att informationen inte uteslutande fokuserar på narkotika generellt och eventuellt eget bruk hos barnet. Den måste också innehålla information om hur barn påverkas av en förälders eventuella skadliga bruk/beroende. Barnets rätt till information, råd och stöd för egen del är en minst lika viktig del i det långsiktigt narkotikaförebyggande arbetet.

14.5.2 Skolverket bör få i uppdrag att ta fram stöd för skolans hälsofrämjande och narkotikaförebyggande arbete

Utredningens bedömning: Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att i samverkan med Folkhälsomyndigheten ta fram en vägledning för huvudmännen för grund- och gymnasieskolor om att upprätta en policy med handlingsplan som ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete. Policy och handlingsplan bör beskriva skolans kunskapsbaserade narkotikaförebyggande arbete och tydliggöra rutiner för samverkan och kunskapsbaserade insatser som ska vidtas när en elev använder narkotika. I vägledningen ska ingå information om hur ett effektivt narkotikaförebyggande arbete i skolan kan utformas

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill särskilt betona att det i vägledningen också ska finnas tydliga rutiner för samverkan och kunskapsbaserade insatser när en elev har en förälder med skadligt bruk/beroende och att detta också ibland korrelerar med eget bruk. Skolan har en viktig roll som skyddsfaktor, siffror från Nationellt kompetenscentrum Anhöriga visade 2014 att 50% av eleverna i en undersökning som hade föräldrar med skadligt bruk/beroende gick ut årskurs nio med ofullständiga betyg. En viktig del i skolans hälsofrämjande och narkotikaförebyggande arbete måste innefatta att öka kunskapen om hur barn påverkas av skadligt bruk/beroende hos föräldrar

och kunna erbjuda barnen stöd tidigt för att motverka att de utvecklar eget skadligt bruk/beroende.

14.5.5 Satsningar på att skapa meningsfull fritid och sysselsättning för barn och unga

Utredningens bedömning: Satsningar på att skapa meningsfull fritid och sysselsättning för barn och unga kan bidra till narkotikaförebyggande arbete. Fler kommuner bör integrera ett ANDTS-förebyggande perspektiv i det lokala föreningslivet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill betona att vi anser att alla kommuner ska integrera ett brett ANDTS-förebyggande perspektiv i det lokala föreningslivet. Att ha en meningsfull fritid med vuxna förebilder och möjlighet till återhämtning är något som forskning visar kan bygga upp barnets resiliens och förmåga att hantera en svår livssituation. Vi anser att ledare och representanter från det lokala föreningslivet ska ha kunskap om ANDTS.

14.5.6 Det behövs förebyggande insatser inom hälso- och sjukvården riktade till unga

Utredningens bedömning: Personal inom primärvården bör i ökad utsträckning ha kunskap om narkotika, risk- och skyddsfaktorer för narkotikaanvändning samt hälsoeffekter för unga. Vidare bör verksamheterna i ökad grad införa metoder för tidig upptäckt och tidiga insatser samt rutiner för hur patienten vid behov kan lotsas vidare.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill uppmärksamma att personal inom hälso- och sjukvården har ett särskilt ansvar att beakta ett barns behov av information råd och stöd när de är anhöriga till någon med skadligt bruk/beroende enligt HSL 5:7. En viktig del i det narkotikaförebyggande arbetet är att det också finns metoder för tidig upptäckt och tidiga insatser för dessa barn. I det fortsatta arbetet är det angeläget att ta tillvara de modeller och insatser som finns inom ramen för MHV och BHV.

14.5.7 Förebyggande insatser riktade till sårbara grupper och individer kan ge effekt på flera olika problem, däribland narkotika

Utredningens bedömning: Det är angeläget att satsa på förebyggande arbete mot identifierade riskgrupper, inklusive utvärdering av de arbetssätt som i dag används i Sverige.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Barn som har en förälder med skadligt bruk/beroende är en identifierad riskgrupp som trots att både hälso- och sjukvården och socialtjänsten har ett ansvar att erbjuda stöd ofta faller mellan stolarna. Många barn får inte den information och det stöd som de har rätt till när de har en

förälder med skadligt bruk/beroende utan de uppmärksammas inte förrän de själva har utvecklat egna problem. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill betona vikten av att det avsätts resurser för det förebyggande arbetet med barn som är anhöriga tidigt för att kunna förebygga skadligt bruk/beroende på lång sikt. Det är också av yttersta vikt att arbetet kontinuerligt utvärderas och att barn själva får vara delaktiga i processen både med att ta fram modeller för stöd och att utvärdera dessa.

15.1 Regeringen ska anta ett särskilt program för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga

Utredningens förslag: Regeringen ska anta ett särskilt program som omfattar en femårsperiod och som kompletterar gällande ANDTS1 -strategi, för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga i åldrarna 0–25 år. Programmet ska bidra till att uppnå regeringens övergripande mål, och mål 3 i ANDTS-strategin 2021–2025 om att minska antalet barn och unga som börjar använda narkotika. Programmet ska också bidra till att senarelägga narkotikadebut och att minska skadligt bruk eller beroende hos barn och unga. Genomförandet av programmet ska följas upp regelbundet, och nya åtgärder ska vidtas vid behov.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

15.2 Insatser i programmet för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga

Utredningens förslag: Programmet för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga ska innehålla följande delområden:

- ökad likvärdighet mellan kommuners förebyggande verksamhet
- stärkta förutsättningar för ett systematiskt hälsofrämjande och förebyggande arbete
- tillgängligt föräldrastöd för fler föräldrar
- fortsatta satsningar på tidiga samordnade insatser
- fler kontaktytor för att tidigt uppmärksamma narkotikaanvändning hos flickor och unga kvinnor
- information om substanser och deras hälsorisker som grund för det förebyggande arbetet, samt information om var man kan söka vård och stöd
- en tydlig väg in i vård och stöd för skadligt bruk eller beroende av narkotika
- fler samordnade vård- och stödverksamheter för barn och unga
- bättre vård och stöd för unga som misstänks för narkotikabrott.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget. Förslagen hade emellertid haft en större tyngd och eventuellt formulerats på ett annat sätt eller innehållit andra komponenter om barn och unga hade fått vara med och tycka till om innehållet.

15.3 Länsstyrelserna ska få i uppdrag att stödja kommunerna i genomförandet av programmet

Utredningens förslag: Regeringen ska ge länsstyrelserna i uppdrag att, i dialog med andra relevanta aktörer, stödja kommunerna i genomförandet av programmet för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget, men anser att även regionerna ska ingå tillsammans med civilsamhället samt att regeringen i den fortsatta beredningen ska sträva efter en större tydlighet kring varje aktörs uppdrag.

15.4 Folkhälsomyndigheten ska få i uppdrag att leda och följa upp genomförandet av programmet på nationell nivå

Förslag: Regeringen ska ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag, att i dialog med andra relevanta aktörer och om möjligt med koppling till befintliga organisatoriska strukturer, leda genomförandet på nationell nivå samt följa upp genomförandet av programmet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att barn och unga ska vara med i genomförande och uppföljning av programmet.

16.4 Regeringen bör inrätta en stömlinje för personer med skadligt bruk eller beroende

Bedömning: Regeringen bör uppdra till relevant aktör att inrätta en anonym stömlinje i enlighet med Folkhälsomyndighetens förslag. Vidare bör regeringen överväga att uppdra åt stödlinjen att samordna delar av sitt arbete med arbetet som bedrivs inom 1177 avseende skadligt bruk eller beroende, samt att genomföra insatser för att nå personer som i mindre utsträckning söker sig till vård och stöd. Regeringen bör också främja och stötta försök att testa och utvärdera digital vård för personer som använder narkotika.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen att det finns ett behov av en anonym stömlinje. I verkställandet av stödlinjen kan den beroendelinje som redan finns (Droghjälpen, drivs av Beroendecentrum Stockholm på uppdrag av Region Stockholm men är tillgänglig för personer i hela landet) eventuellt få ett större mandat.

16.5 Vården behöver organiseras så att fler snabbare kan få vård för skadligt bruk eller beroende

Bedömning: Vårdområdet skadligt bruk eller beroende ingår i omställningen till god och nära vård. Primärvårdens roll för basbehandling vid skadligt bruk eller beroende i ett sådant system bör förtydligas i statliga och regionala styrdokument.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen. Vi vill emellertid uttrycka vår oro över de långa väntetider som råder inom primärvården idag. Om primärvården ska kunna ta en större roll krävs mer resurser bland annat i form av behandlande personal.

16.7 Vård- och stödinsatser för barns och ungas skadliga bruk eller beroende av narkotika bör förtydligas

Utredningens bedömning: Regionerna bör i ökad grad tydliggöra hälso- och sjukvårdens ansvar för att behandla barns och ungas skadliga bruk eller beroende av narkotika. Särskilt barn- och ungdomspsykiatri (BUP) bör ta ökat ansvar för utredning och behandling av barns och ungas skadliga bruk eller beroende. Vidare bör strukturen för omhändertagandet samordnas mellan regioner och kommuner, och det bör tydligt specificeras i samverkansöverenskommelser om hur omhändertagandet ska samordnas och vem som ansvarar för vad.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen. För att BUP ska kunna ta ett ökat ansvar måste emellertid de långa köerna till BUP adresseras, bland annat behövs mer resurser i form av behandlande personal. Regionerna bör också tydliggöra hälso- och sjukvårdens ansvar för att särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd när en förälder har ett skadligt bruk/beroende även inom BUP. Siffror från Nationellt kompetenscentrum anhöriga från 2023 visade att av de barn och unga som hade kontakt med BUP hade 49% en förälder med skadligt bruk/beroende.

16.8 Samordningen av vård- och stödverksamheter för barn och unga ska utökas

Utredningens bedömning: Vi bedömer att Samsjuklighetsutredningens förslag, att vården vid skadligt bruk eller beroende ska ges samordnat med annan psykiatrisk vård, bör genomföras (8 kap. 11 § HSL). Förslag: I 8 kap. 11 § HSL ska ett andra stycke läggas till som anger att vården för barn eller unga som inte fyllt 21 år även ska organiseras så att den sker samordnat med socialtjänsten om det finns ett sådant behov.

Förslag: Regeringen ska ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd om metoder och organisationsformer för samordning av beroendevården med övrig psykiatri och socialtjänst för barn och unga. Socialstyrelsen ska få i uppdrag att fördela medel till regioner och kommuner i fyra år för att stärka huvudmännens arbete med implementering av förslaget.

Bedömning: Regeringen bör utreda möjligheterna till gemensam dokumentation och informationsdelning i integrerade verksamheter.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen och tillstyrker förslaget.

Den studie av ungdomar som påbörjat behandling på Maria mottagning (Ungdomar i öppenvård 2021) som utredningen refererar till pekar på behovet av samordning. Stiftelsen Allmänna

Barnhuset anser emellertid att utredningen inte på ett tillräckligt sätt lyfter den andra slutsatsen av studien, nämligen att dessa barn också har svåra uppväxtvillkor. Barn med svåra uppväxtvillkor måste lyftas tydligare i den fortsatta beredningen av ärendet, här behövs konkreta förslag och åtgärder för att även denna grupp ska ingå i det narkotikaförebyggande arbetet.

16.9 Socialstyrelsen bör få i uppdrag att stödja ungdomsmottagningarnas arbete för tidig upptäckt och tidiga insatser

Utredningens bedömning: Regeringen bör överväga att ge Socialstyrelsen i uppdrag att bidra med ett kunskapsstöd till ungdomsmottagningarna, om tidig upptäckt och tidiga insatser vid skadligt bruk eller beroende. Detta för att förtydliga ungdomsmottagningars uppdrag.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Vi vill dock betona att det även finns ett behov av ett kunskapsstöd till ungdomsmottagningarna om tidig upptäckt och tidiga insatser när en förälder har ett skadligt bruk/beroende. Ungdomsmottagningarna har ett stort förtroende bland ungdomar och är en viktig del i det förebyggande arbetet.

16.10.2 Skadligt bruk eller beroende kan förebyggas genom tidig identifiering och stöd vid ADHD

Utredningens bedömning: Socialstyrelsen bör inom ramen för det nationella hälsoprogrammet för barn och unga, utreda hur olika aktörer ska kunna identifiera och stödja fler individer med ADHD.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar till viss del bedömningen.

Att tidigt identifiera och stödja personer med ADHD är ett område som behöver förbättras i Sverige. Vi anser dock att utredningens bedömning behöver utvecklas ytterligare för att inte riskera att andra riskfaktorer för att utveckla skadligt bruk/beroende bortses ifrån. ADHD är en riskfaktor för att utveckla skadligt bruk/beroende, det är också en diagnos där det finns en ärftlighetsaspekt. Risken är att kopplingen till att en förälder också kan ha ett skadligt bruk/beroende och den riskfaktor det innebär bortses ifrån om fokus hamnar på att ADHD-diagnosen är den enda riskfaktorn när det i själva verket handlar om att flera faktorer kan samverka. Vi anser att det framåt i större utsträckning behöver uppmärksammas att symptomen för ADHD många gånger kan överlappa med traumasymptom och andra diagnoser. Vi anser att detta behöver tydliggöras och lyftas framöver.

16.10.4 Vården och stödet till särskilt utsatta grupper med skadligt bruk eller beroende bör anpassas efter deras behov

Utredningens bedömning: Regioner och kommuner bör säkerställa att alla, oavsett könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning, ges tillgång till vård och stöd av god kvalitet.

Socialstyrelsens pågående uppdrag att inhämta kunskaper om och analysera vården och stödet för flickor och kvinnor med skadligt bruk eller beroende kan bidra till nödvändig utveckling inom området. Vidare bör ett hbtqi-perspektiv inkluderas.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Vi vill betona vikten av att vården och stödet tar i beaktande den ökade våldsutsatthet som flickor, kvinnor och hbtq-personer med skadligt bruk/beroende är utsatta för. Det är av stor vikt att personal som möter våldsutsatta har kunskap om skadligt bruk/beroende så att personen och eventuella barn kan få stöd även utifrån skadligt bruk/beroende.

19.5.1 Socialtjänstens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga bör tydliggöras

Utredningens bedömning: I likhet med Samsjuklighetsutredningen bedömer vi att socialtjänstlagen (2001:453) bör kompletteras i 5 kap. 10 § för att tydliggöra socialnämndens ansvar för stöd till anhöriga till en person med skadligt bruk eller beroende av narkotika. Anhöriga till personer med skadligt bruk eller beroende bör omfattas av de regionala överenskommelserna inom området skadligt bruk eller beroende.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen. Vi vill särskilt betona vikten av att barn som är anhöriga till personer med skadligt bruk/beroende omfattas av de regionala överenskommelser inom området skadligt bruk eller beroende.

19.5.2 Hälso- och sjukvården bör erbjuda utbildning om sjukdomstillstånd till enskilda och deras anhöriga

Bedömning: Hälso- och sjukvårdens ansvar och möjlighet för att stödja anhöriga inom området skadligt bruk eller beroende bör tydliggöras. Regeringen bör ge den pågående utredningen Ett stärkt stöd till anhöriga till långvarigt eller allvarligt sjuka (Dir. 2023:77) i tilläggsdirektiv att överväga om det är ändamålsenligt och vad de ekonomiska konsekvenserna skulle bli av att ändra patientlagen (2014:821) så att hälso- och sjukvården blir skyldig att erbjuda utbildning till enskilda och anhöriga om bland annat beroendesjukdomar.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Vi anser att hälso- och sjukvårdens ansvar och möjlighet att särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd när de är anhöriga behöver tydliggöras. Det är av yttersta vikt att det avsätts resurser för att alla barn ska få denna rätt tillgodosedd. Vidare anser vi att både utbildning till enskilda och anhöriga ska innehålla kunskap om hur barn som är anhöriga till personer med skadligt bruk/beroende kan påverkas av detta och deras rätt till information, råd och stöd för egen del.

19.5.3. Socialtjänsten bör ge information till barn som är anhöriga och stärka stödet

Utredningens bedömning: Regeringen bör ge den pågående utredningen Ett stärkt stöd till anhöriga till långvarigt eller allvarligt sjuka (Dir. 2023:77) i tilläggsdirektiv att överväga om

Socialtjänstlagen (2001:453), SoL, ska kompletteras med en bestämmelse om att ett barns behov av information särskilt ska beaktas om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet bor varaktigt med 1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning, eller 2. har ett skadligt bruk eller beroende av alkohol, annat beroendeframkallande medel eller spel om pengar

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar delvis bedömningen.

Vi anser att SoL ska kompletteras med en sådan bestämmelse. Vi anser emellertid att ett uppsökande arbete är nödvändigt för att kunna arbeta förebyggande. Vi vänder oss därmed mot utredningens skrivning att komplettera SoL med enbart en bestämmelse som liknar den i HSL 5:7, vilket skulle innebära att socialtjänsten inte ska bedriva uppsökande verksamhet utan det stöd som ges ska enbart gälla barn som har föräldrar som redan får stöd av socialtjänsten.

Vi kan utifrån olika civilsamhällsorganisationers framförda erfarenheter och möten med barn och unga konstatera att alldeles för få barn som är anhöriga till föräldrar med skadligt bruk/beroende får stöd eftersom problematiken omgärdas av ett stigma som gör att många vuxna drar sig för att söka hjälp. Mörkertalet är stort och utan ett uppsökande arbetet riskerar många barn och unga som idag lever i stor utsatthet att bli utan stöd och hjälp.

19.5.4. Anhörigperspektivet ska stärkas i nationellt strategiskt arbete

Utredningens förslag: Regeringen ska inkludera anhöriga till personer med skadligt bruk eller beroende i den nationella anhörigstrategin samt se över hur anhörigfrågor kan stärkas i olika strategier och statsbidrag som riktas till huvudmännen inom områden som god och nära vård, psykisk hälsa och suicidprevention och ANDTS-strategin.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

För att få en sammanhållen struktur som ger riktning på insatser och uppföljning anser Stiftelsen Allmänna Barnhuset att det finns behov av en nationell anhörigstrategi för barn, utarbetad tillsammans med barn och unga utifrån deras önskemål om stöd.

19.5.5 Det behövs en nationell aktör som driver på arbetet för anhöriga inom området

Utredningens förslag: Regeringen ska ge Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) ett särskilt uppdrag att bygga upp kunskap om anhöriga till personer med skadligt bruk eller beroende och/eller samsjuklighet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget och vill särskilt betona vikten av att barn som är anhöriga till någon med skadligt bruk eller beroende och/eller samsjuklighet inte glöms bort i detta uppdrag.

19.5.6 Det bör bli lättare för anhöriga att få enklare stöd på telefon eller digitalt

Utredningens bedömning: Regeringen bör genomföra Folkhälsomyndighetens förslag om att inrätta en nationell stödlinje med kostnadsfritt och tillgängligt rådgivande stöd riktat till bland annat anhöriga. Huvudmännen bör också överväga att utveckla digitalt stöd till anhöriga.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen. Vi vill dock särskilt betona att det redan finns en nationell stödlinje för anhöriga, Anhöriglinjen som drivs av Anhörigas Riksförbund som Folkhälsomyndigheten bör inhämta kunskap och erfarenheter ifrån när denna nationella stödlinje utvecklas och inrättas.

26.3 Förslag angående framtida skattningar

Förslag: Regeringen ska komplettera 11 § i förordningen (2021:248) med instruktion för Folkhälsomyndigheten på så sätt att det framgår att myndigheten årligen ska skatta förekomsten av skadligt bruk eller beroende av narkotika i befolkningen. Bedömning: Huvudinriktningen för skattningarna bör vara en modell som bygger på metoden capture-recapture, med minst tre datakällor. Skattningarna bör redovisas uppdelat på åldersgrupper, kön och när så är möjligt även på regioner.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

Vi vill också lyfta vikten av skattningar angående hur många barn som har en förälder med skadligt bruk eller beroende i befolkningen då detta är en viktig faktor för att kunna utveckla och lyfta behov inom det stödjande och förebyggande arbetet.

27.2.1 Socialstyrelsens ansvar för uppföljning, analys och kunskap om stöd, vård och skadereducering ska förtydligas

Förslag: Regeringen ska komplettera 2 § i förordningen (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen med följande: Socialstyrelsen har ett samlat ansvar, sektorsansvar, för genomförande av de nationella ANDTS-målen (alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar) om vård, stöd och skadereducering med anknytning till Socialstyrelsens verksamhetsområde. Socialstyrelsen ska inom ramen för detta ansvar följa, analysera och rapportera om insatser och utfall i hälso- och sjukvård och socialtjänst avseende skadligt bruk eller beroende. Vidare ska myndigheten vara stödjande och pådrivande i förhållande till berörda aktörer. Myndigheten kan också initiera forskning av relevans för att kunna utföra sitt uppdrag.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget. Det är viktigt Socialstyrelsen följer, analyserar och rapporterar om insatser och utfall i hälso- och sjukvård och socialtjänst för barn som är anhöriga till någon med skadligt bruk/beroende. Samt att myndigheten har ett samlat ansvar för struktur och rutiner för det nationella arbetet med barn som anhöriga. En viktig del i det förebyggande arbetet att det avsätts resurser för forskning och vidare utveckling utifrån myndighetens analyser och erfarenheter så att fler barn kan få det stöd de har rätt till.

27.2.2 Huvudmännen behöver stärkas och samordnas i arbetet med kunskapsstyrning inom området skadligt bruk eller beroende

Förslag: Regeringen ska tydliggöra området stöd, vård och skadereducering vid skadligt bruk eller beroende i överenskommelser med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Det handlar framför allt om överenskommelserna Insatser inom området psykisk hälsa och suicidprevention, Sammanhållen, jämlik och säker vård (inklusive personcentrerade och sammanhållna vårdförlopp och kvalitetsregister). Regeringen ska särskilt i överenskommelsen om psykisk hälsa och suicidprevention tydliggöra förväntningar och prioriterade områden samt medel för de förbättringsområden i detta betänkande som berör huvudmännens ansvar och uppgifter, inte minst de som syftar till att minska dödlighet till följd av läkemedel och narkotikaförgiftningar och uppföljning.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

För att ta fram strukturer och rutiner för arbetet med barn som är anhöriga till personer med skadligt bruk eller beroende behöver resurser avsättas. Ett prioriterat område bör vara huvudmännens ansvar att alla barn som är anhöriga ska ha tillgång till en kontaktperson, den funktion som idag ofta kallas för barnombud. För att det ska bli möjligt behöver det avsättas resurser som gör det möjligt och för att skapa en likvärdighet över landet.

Vi vill också uppmärksamma regeringen på att termen barnombud behöver ses över då den används på olika sätt och har olika funktioner i olika verksamheter samt att det finns ett förslag om att inrätta barnombud genom civilsamhällsorganisationer som bereds inom Regeringskansliet.

27.3.1 Ett nationellt forskningscentrum för skadligt bruk eller beroende ska inrättas

Förslag: Regeringen ska uppdra åt Forte att i dialog med andra relevanta myndigheter utreda hur ett nationellt forskningscentrum, som en brygga mellan akademisk forskning och praktik, kan inrättas för prevention, vård, stöd och skadereducering inom ANDTS-området

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

För att kunna utveckla och utvärdera det stödjande, behandlande och förebyggande arbetet inom ANDTS- området ser vi ett stort behov av utbyte mellan den akademiska forskningen och praktiken. Vi vill särskilt betona vikten av att det i framtiden avsätts medel för forskning kring barn som anhöriga, för och med barn och unga.

27.4.2 Grundutbildningar för yrken som arbetar med personer i skadligt bruk eller beroende bör vara kunskapsbaserade

Utredningens bedömning: Grundutbildningar för socionomer, psykologer, läkare, sjuksköterskor, och andra yrkesgrupper, såsom exempelvis polis, som möter personer med skadligt bruk eller beroende eller deras anhöriga, bör förmedla grundläggande kunskap om hur förebyggande, stödjande, behandlande och skadereducerande arbete vid skadligt bruk eller beroende och samsjuklighet bör bedrivas, liksom få kunskap om innebörden och konsekvenserna av sådana tillstånd.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen, men saknar några yrkesgrupper såsom förskolelärare och lärare i alla skolformer i uppräckningen av professioner.

Vidare anser vi att det är viktigt att dessa grundutbildningar förmedlar kunskap kring hur barn kan påverkas av att ha en förälder med skadligt bruk eller beroende, vilka rättigheter barn har när de är anhöriga och således också vilka lagstadgade skyldigheter dessa yrkesgrupper har att arbeta för att tillgodose dessa rättigheter.

27.4.4 Socialstyrelsen ska få i uppdrag att utreda behov av kunskapshöjande satsningar riktade till hälso- och sjukvård samt socialtjänst

Förslag: Regeringen ska ge Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en förstudie om behov och förutsättningar för kunskapsförstärkning om skadligt bruk eller beroende (inklusive läkemedelsberoende) för personal inom olika delar av hälso- och sjukvården, och vid behov även socialtjänsten, samt föreslå hur relevanta utbildningar med fokus på fortbildning kan utformas.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget, men noterar att denna typ av uppdrag har genomförts vid ett flertal tillfällen. För att komma vidare i frågan anser vi att det i uppdraget ska ingå förslag på konkreta åtgärder, en plan för genomförande samt uppföljning.

Ärendet har beretts av Bonnie Friedh och Maj Fagerlund

Stockholm 2024-04-17

Anne-Marie Brodén

Ordförande

Cecilia Sjölander

Generalsekreterare